

บทที่ 6

การต่อสู้ของชาวบ้าน

บทที่ 6 พยายามตอบคำถามวิจัยรองข้อที่ “2. แนวทางและความหมายของการต่อสู้เรียกร้องของผู้คนในพื้นที่ถูกแย่งยึดเป็นอย่างไร?” และคำถามวิจัยรองข้อที่ “3. แนวทางในการแก้ไขปัญหาที่มีความเหมาะสม ในทัศนะของผู้ที่ได้รับผลกระทบเป็นอย่างไร?” ในการตอบคำถามการวิจัยทั้งสองนั้น สอดคล้องกับการพยายามอธิบายวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ “4. เพื่อสำรวจให้เห็นถึงอุปสรรคในการแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิของผู้ถูกแย่งยึดพื้นที่”

6.1. กรณีพื้นที่แก่งกระจาน

วิธีการต่อสู้ของชาวบ้านในกรณีแก่งกระจานนั้นมีหลากหลายมิติ อย่างไรก็ตาม ที่ปรากฏเด่นชัดในที่นี้คือ การต่อสู้ทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม และการต่อสู้โดยการเคลื่อนไหวทำกิจกรรม (activism) สร้างเครือข่าย แนวร่วม และพันธมิตร โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้

6.1.1. การต่อสู้เชิงกฎหมาย

คนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงมีการใช้แนวทางในการต่อสู้ โดยใช้กลไกทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ซึ่งแนวทางดังกล่าวแตกต่างจากการฉายภาพของรัฐและสื่อกระแสหลักต่อชาวกะเหรี่ยง ในแง่ที่ว่าคนกะเหรี่ยงนั้น “ไร้เดียงสา” หรือมีลักษณะ “ขอมจำนน” การดำเนินการทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเป็นการสร้างเครือข่าย แนวร่วม และพันธมิตรกับกลุ่มภายนอกจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิชุมชน โดยคดีความที่มีความสำคัญที่สุดคือ การที่นายโคอิหรือค้ออี มินิ และพวกจำนวน 6 คน เป็นโจทก์ยื่นฟ้องต่อศาลปกครอง โดยมีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นจำเลย ในข้อหาการทำละเมิดของเจ้าหน้าที่ในการเผาบ้านเรือน ยุงฉาง และทรัพย์สินอื่นๆ ของคนกะเหรี่ยง ทั้งนี้ผ่านหลังจากการพิจารณาคดี ศาลปกครองได้มีคำตัดสิน คดีหมายเลขแดงที่ ส.660/2559 ลงวันที่ 7 กันยายน 2559 ให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชดใช้ค่าเสียหาย ซึ่งถือเป็นการประสบความสำเร็จของการต่อสู้ ในคดีความดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากลุ่มคนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงจะชนะคดีดังกล่าว แต่ยังไม่ได้รับความยุติธรรมทั้งหมด โดยเฉพาะคำฟ้องและคำขอของพวกเขาในการขอคืนพื้นที่ใจแผ่นดินนั้น ศาลชี้ว่า

คนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงไม่มีหนังสือแสดงสิทธิจึงไม่สามารถออกค้ำบังคับให้กลับคืนพื้นที่เดิม และด้วยเหตุผลที่ว่าที่ดินที่เป็นพื้นที่ข้อพิพาทอยู่ในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ศาลจึงไม่อาจ กำหนดค้ำบังคับให้ผู้ฟ้องคดีกลับไปอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่เดิมได้ (ประชาไท, 14 มิถุนายน 2561) นอกจากนี้ ชาวกะเหรี่ยงยังต้องเผชิญกับอุปสรรคและความยากลำบากในการต่อสู้เพื่อสิทธิ ของตนให้กลับคืนมาเพิ่มเติม จากการที่เจ้าหน้าที่รัฐได้ทำการฟ้องชาวบ้านชาวกะเหรี่ยงจำนวน 28 คน ต่อศาล ในข้อหาบุกรุกอุทยานแห่งชาติ โดยในบรรดาชาวบ้านที่ถูกฟ้องนี้ยังรวมถึงครอบครัวที่ ถูกฟ้องร้องทั้งสามีและภรรยา ส่งผลให้ไม่สามารถดูแลลูกที่ยังเล็กมากได้ นอกจากนี้ ผู้ถูกฟ้องอีก 1 คน ยังเป็นเยาวชนอยู่ เหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลให้คนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงต้องเดินทางไปกลับระหว่าง หมู่บ้านและพื้นที่ภายนอกเพื่อกลับมาต่อสู้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิตอย่างมาก

การถูกดำเนินคดีดังกล่าวส่งผลอย่างมากต่อการต่อสู้ของชาวบ้านบางกลอย เนื่องจาก ต้องใช้ทรัพยากรมหาศาลในการต่อสู้ ทั้งเวลาและงบประมาณที่สูงมาก โดยเฉพาะเงินประกันตัวใน การต่อสู้ของจำเลยนั้นสูงถึง 2.7 ล้านบาท (สอ รัตนมณี, สัมภาษณ์, 28 พฤษภาคม 2564) ประเด็นนี้ สะท้อนออกมาจากความกังวลและเสียใจของผู้ให้สัมภาษณ์คนหนึ่งกล่าวว่า

“สาเหตุสำคัญมาจากเรื่องที่ดิน เราเรียกร้องเกี่ยวกับสิทธิชาวปะกาเกอญอ เช่น การถูก คุกคาม เราถูกละเมิด เราก็เรียกร้องเกี่ยวกับการทำไร่หมุนเวียน อย่างเช่นที่ดินทำกิน ถ้าเรา อยู่ข้างบน เราจะมีการทำไร่หมุนเวียน แต่ทุกวันนี้ก็เริ่มสูญหายไปข้างแล้ว เช่น เรื่องการไล่ ชุคปะกาเกอญอ ผู้ชายต้องโททหัวแล้วแล้วใส่เสื้อ แต่ทุกวันนี้เราก็ไม่มีให้ใส่ นอกจากนี้ ยัง มีความยุติธรรมที่เราเรียกร้อง ที่เราไปทำไร่แล้วเรามาโดนคดี มันไม่ยุติธรรม อย่างผมก็ไม่ รู้จะโดนตัดสินคดียังไง เพราะที่ตรงนั้นก็เป็นที่ดินที่พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตายาย เขาเคยทำมาก่อน พอเราเข้าไปทำกินก็โดนคดี ถ้าเรามองอีกมุมหนึ่งคือเป็นที่รัฐไม่ให้ความยุติธรรมกับเรา” (ประเสริฐ พุกาด, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2564)

ความรู้สึกในการไม่ได้รับความยุติธรรมสอดคล้องอย่างชัดเจนถึงสิ่งที่คนชาติพันธุ์ กะเหรี่ยงต้องเผชิญในทางปฏิบัติ เนื่องจากจำเลยคดีเหล่านี้ ถูกเจ้าหน้าที่รัฐบังคับให้มีการเก็บ ตัวอย่างสารสื่อพันธุกรรม (DNA) โดยการเก็บเนื้อเยื่อตรงด้านในกระพุ้งแก้มทุกคน ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ รัฐไม่มีการให้คำอธิบายแต่อย่างใด ควรกล่าวด้วยว่ามีเพียงไม่กี่คดีเท่านั้นที่มีการปฏิบัติในเชิง ละเมิดสิทธิมนุษยชนเช่นนี้ (สอ รัตนมณี, สัมภาษณ์, 28 พฤษภาคม 2564) การถูกดำเนินคดีและถูก เลือปฏิบัติเช่นนี้ ส่งผลต่อกำลังใจและความหวังของคนกะเหรี่ยงอย่างมาก จนคนกะเหรี่ยงบาง กลอยจำนวนหนึ่งล้มเลิกความต้องการกลับขึ้นไปใช้ชีวิตยังใจแผ่นดิน หรือโอกาสในการทำไร่ หมุนเวียนอีกเหตุการณ์ดังกล่าวจึงสะท้อนว่า นอกจากการประกาศฟื้นฟูวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ ต่างๆ ของรัฐบาลไทย ที่มีการประกาศตั้งแต่วันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ.2553 นอกจากจะไม่เป็นจริงแล้ว

ยังอาจจะเป็นการสร้างบรรทัดฐานในกระบวนการยุติธรรม ในการที่รัฐจะการฟ้องร้องคนชายขอบ ซึ่งมีสถานด้อยกว่ารัฐอย่างมาก

6.1.2. การเคลื่อนไหวทำกิจกรรมและสร้างเครือข่าย

กลุ่มคนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงยังมีการต่อสู้อีกแนวทางหนึ่งที่เด่นชัดคือ การเคลื่อนไหวทำกิจกรรมและสร้างเครือข่าย โดยการประท้วง รณรงค์ และร้องเรียน ในแง่นี้ผู้ถูกแย่งยึดพื้นที่มีการสร้างเครือข่าย แนวร่วม และพันธมิตรจำนวนมาก และมีการจัดทำกิจกรรมการประท้วงอย่างต่อเนื่อง มีการร่วมมือกับกลุ่มนักเคลื่อนไหวที่สำคัญ เช่น ภาควิชา Save บางกอก มูลนิธิผสานวัฒนธรรม เครือข่ายกะเหรี่ยงตะวันตก และเครือข่ายกะเหรี่ยงภาคเหนือ เป็นต้น มีการประท้วงในบริเวณสถานที่สำคัญหลายแห่ง เช่น กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการทำกิจกรรมการเคลื่อนไหวรณรงค์โดยการสร้างเครือข่ายใหม่กับกลุ่มทางดนตรี เช่น กลุ่มราษฎร และศิลปิน ซึ่งพยายามขยายเครือข่ายโดยใช้บทเพลง ดังเพลงที่ถูกแต่งขึ้นเพื่อคนกะเหรี่ยงแก่กระเจาน ซึ่งมีคำร้องช่วงหนึ่งว่า

“ออกจากป่ามายี่สิบปี วันนี้หวนคืนดีกว่า
สู่ผืนป่าแก่กระเจานบ้านใจแผ่นดิน
ถูกกล่าวหาว่าเป็นต่างดาว ไร้สิ้นแผ่นดิน
ถูกพาดพิง ถูกตีราคา ไร้ความเป็นไทย
ความเป็นคนเท่ากัน ไม่ว่าชาติพันธุ์พันธุ์ไหน
กล่อดวงใจ เคยฝากเอาไว้ ข้างในผืนป่า
อยากกลับไปใช้ชีวิตที่ใจแผ่นดิน”

การเคลื่อนไหวประท้วง รณรงค์ และเรียกร้องเหล่านี้สร้างความตระหนักรู้ให้กับสังคมไทย ซึ่งนอกจากจะเป็นการพยายามสร้างฉันทามติทางสังคมแล้ว ยังเป็นการทำกิจกรรมเพื่อให้รัฐยอมรับในสถานะของคนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง และอนุญาตให้พวกเขาจากกลับขึ้นไปใช้ชีวิตที่ใจแผ่นดินและบางกลอยบนอีกครั้ง

“ผมเชื่อว่าหลายๆ เป็นเรื่องชาวบ้านจะจัดการในพื้นที่เดิมที่เคยเป็นพื้นที่ทำกินมาก่อน เป็น การกลับไปทำกินในพื้นที่เดิม ผมคิดว่าเจ้าหน้าที่ควรจะอนุญาตให้ชาวบ้านได้กลับไปได้ เพราะพื้นที่ข้างล่างมันค่อนข้างจำกัด แล้วพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ป่าที่มีอยู่แล้ว ในอนาคตชาวบ้านจะยิ่งเดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกินเป็นหลัก” (พงษ์ศักดิ์ ดันน้ำเพชร, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2564)

สำหรับคนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงหลายคนแล้ว ใจแผ่นดินไม่ใช่เพียงแค่พื้นที่ ที่ดิน หรือป่า แต่หมายถึงบ้าน ความทรงจำนั้นได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น แม้ว่ามีสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจำนวนมากระหว่างช่วงเวลาที่ผ่านมา แต่ทว่าความต้องการและความฝันนี้ยังคงดำรงอยู่ในกลุ่มคนกะเหรี่ยงอย่างลึกซึ้ง

นอกจากการประท้วงทางกายภาพ กลุ่มคนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงยังมีการเคลื่อนไหวอื่นๆ โดยร่วมกับเครือข่ายกลุ่มต่างๆ การเคลื่อนไหวที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งคือ การเคลื่อนไหวเพื่อท้าทายความรู้ความเชื่อในรูปแบบเดิมหรือในรูปแบบกระแสหลักที่ว่าคนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงนั้นทำลายผืนป่าและวิธีการทำการเกษตรแบบไร่เลื่อนลอยนั้นเป็นสิ่งที่ทำลายป่า (deforestation) ในแง่นี้ การเคลื่อนไหวของกลุ่มคนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงจึงมุ่งที่จะช่วงชิงพื้นที่การให้ความหมายในความรู้และความเชื่อเกี่ยวกับวิถีการดำรงชีวิตของชาวกะเหรี่ยงในฐานะผู้ทำลายป่า และวิธีการทำการเกษตรแบบไร่หมุนเวียนในฐานะสิ่งที่ทำลายป่า โดยคนชาติพันธุ์ทำการเคลื่อนไหวเพื่อชี้ให้เห็นว่าแท้ที่จริงแล้วพวกเขาและวิถีชีวิตของพวกเขาไม่ใช่ผู้ทำลายป่า หากแต่เป็นผู้ที่รักษาป่าและเป็นวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติหรือวิถีชีวิตแบบอยู่กับป่า ทั้งนี้คนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงสนับสนุนเพิ่มเติมด้วยว่าหากป่าหมดไปพวกเขาเองไม่สามารถดำรงอยู่ได้ ในทางกลับกัน ชาวกะเหรี่ยงเชื่อว่าเหตุผลที่ป่าถูกทำลายนั้นเนื่องมาจากการที่รัฐไทยผูกขาดการจัดการป่ามากกว่า ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์คนหนึ่ง ซึ่งเป็นนักเคลื่อนไหวที่เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อบางกลอยกล่าวถกเถียงว่า

“ถ้าหากพวกเราเป็นคนทำลายป่าจริง และทำไมพวกผมอยู่มาเป็นร้อยๆ ปี ป่าไม่หมดไป รัฐนั้นแหละทำลายป่า เข้ามาจัดการนานให้สัมปทานป่าจนเกือบหมด” (พฤ โอโคโนชา, สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม 2564)

นอกจากนี้ กลุ่มคนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบางกลอยยังมีการต่อสู้โดยการเสนอภาพของคนกะเหรี่ยงที่มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติและป่า โดยกล่าวอธิบายจากพิธีกรรมและการดำรงชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย นั้นคนกะเหรี่ยงเชื่อว่า “ป่าคือชีวิต” กล่าวคือ คนกะเหรี่ยงจะมีวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับป่า ในตอนเกิดชาวกะเหรี่ยงจะนำเอาสะดือของเด็กไปผูกกับต้นไม้ใหญ่ ด้วยความเชื่อที่ว่าจะได้รับพลังงานจากต้นไม้ใหญ่ต้นนั้น ทำให้เด็กมีความแข็งแรง ในขณะเดียวกัน วิธีการดังกล่าวเป็นกุศโลบายด้วยเนื่องจากต้นไม้ต้นนั้นย่อมได้รับการรักษา ด้วยความเชื่อว่าหากต้นไม้ถูกทำลาย เหมือนกับชีวิตถูกทำลายลงไปด้วย เนื่องจากชาวกะเหรี่ยงมีความเชื่อว่า คนเรามีวิญญาณหรือขวัญเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ (พฤ โอโคโนชา, สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม 2564) ในแง่นี้การทำลายทางความคิดของคนกะเหรี่ยงบางกลอยจึงเป็นการพยายามท้าทายความคิดที่มองว่าคนกะเหรี่ยงคือ ผู้ทำลายป่าเพื่อเปลี่ยนมาสู่กลุ่มคนที่อยู่กับป่าแก่กระงานได้

6.1.3 การต่อต้านการขึ้นทะเบียนกลุ่มป่าแก่งกระจานเป็นมรดกโลก

การต่อสู้อีกประการหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นในช่วงหลังคือ การประท้วงต่อการนำกลุ่มป่าแก่งกระจานไปขอขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก กลุ่มคนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในพื้นที่หมู่บ้าน โป่งลึกบางกลอย ถกเถียงว่าพวกเขาไม่เห็นด้วยกับการขอขึ้นทะเบียนกลุ่มป่าแก่งกระจานเป็นมรดกโลก ทั้งนี้พวกเขาเชื่อว่าการไม่เห็นด้วยนี้ไม่ใช่การคัดค้าน แต่เป็นการเสนอแนะแนวทางการให้รัฐไทยจัดการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับกลุ่มคนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงให้แล้วเสร็จเรียบร้อยเสียก่อน

ผู้ให้ข้อมูลชาวกะเหรี่ยงยังแสดงความคิดเห็นว่าเจ้าหน้าที่รัฐไทยโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่จากกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น สนใจในการขึ้นทะเบียนอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานเป็นมรดกโลกทางธรรมชาติเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้น การยื่นจดทะเบียนเป็นมรดกโลกคู่มือการเร่งรัด ภายหลังจากการที่ความพยายามในการจดทะเบียนเป็นมรดกโลกในครั้งก่อนหน้านี้อันไม่ประสบความสำเร็จ อย่างไรก็ตาม ในการประชุมครั้งล่าสุด พ.ศ.2564 นั้น ประเทศที่ทำหน้าที่เป็นเจ้าภาพคือประเทศจีน ซึ่งต้องการเสียงสนับสนุนจากไทย และไทยเองสามารถที่จะทำการเจรจาได้ ดังนั้น จึงมีความพยายามรีบเร่งในการขอขึ้นทะเบียนกลุ่มป่าแก่งกระจานให้เป็นมรดกโลกโดยไม่มี การแก้ไขหรือตรวจสอบประเด็นแวดล้อมที่มีความถี่ถ้วนรอบคอบ โดยเฉพาะประเด็นการละเมิดสิทธิของกลุ่มคนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในป่ามาเป็นเวลาช้านาน ตลอดจนกรณีการ “อุ้มหาย” พอลละจี รักจงเจริญหรือบิลลี่ให้กระง่ำงัด โดยการที่รัฐไทยพยายามเร่งรัดนี้ส่วนหนึ่งน่าจะมาจากการที่ ไม่สนใจในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิเหล่านี้อย่างแท้จริง ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์คนหนึ่งสะท้อนความคิดอย่างน่าสนใจว่า

“ในส่วนของผม ผมคิดว่าในการประกาศเป็นมรดกโลกครั้งนี้ มันเป็นการประกาศที่ในเชิงไม่เห็นความเป็นมนุษย์ มันเกี่ยวกับเรื่องความเป็นมนุษย์ที่เขามองข้ามไป ไม่ได้มองว่าชาวบ้านเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยดูแลทรัพยากรส่วนนี้ จนมาได้มีการประกาศเป็นมรดกโลกทางธรรมชาติ เขาไม่ได้มองตรงนี้ เขาจะมองแค่ป่า ต้นไม้ เขาไม่เห็นคุณค่าของมนุษย์ หรือคน เพราะไม่ว่าที่ผ่านมาไม่ว่าจะเป็นรัฐมนตรีของกระทรวงเอง รวมไปถึงอย่างวันที่เขาเสนอมรดกโลก วันนั้นผมก็ได้ติดตาม เขาไม่ได้พูดถึงเรื่องชนเผ่าที่อยู่ในบริเวณป่าแก่งกระจาน ถึงแม้จะมีชนเผ่าที่เข้าไปพูดถึงเรื่องสิทธิมนุษยชนเขาก็ไม่รับฟัง” (พงษ์ศักดิ์ ต้นน้ำเพชร, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2564)

แท้จริงแล้วในการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกนั้นประเทศไทยสามารถขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางด้านวัฒนธรรม (cultural heritage) หรือแม้แต่มรดกโลกด้านอื่น เช่น มรดกความทรงจำแห่งโลก (memory of the world program of UNESCO) เช่น ความพยายามขึ้นทะเบียนในกรณี จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชและจารึกวัดโพธิ์ เป็นต้น (ประจักษ์ วัฒนานุสสิทธิ, 2554:

17) ทั้งนี้หากพิจารณาตัวอย่างจากพื้นที่ซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกมาก่อน เช่น พื้นที่เขาใหญ่ ซึ่งได้รับการประกาศให้เป็นอุทยานแห่งชาติแห่งแรกของประเทศไทย พ.ศ.2505 และขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกใน พ.ศ.2548 จะพบข้อเท็จจริงที่น่ากังวล การพยายามเร่งผลักดันการเป็นมรดกโลก อาจจะเป็น โอกาสที่กลุ่มนายทุนจะสร้างมูลค่าเพิ่มในธุรกิจการท่องเที่ยว โรงแรม ร้านอาหาร หรือร้านอาหาร ซึ่งมีแนวโน้มจะเกิดขึ้นจำนวนมาก ทั้งพื้นที่โดยรอบ หรือแม้แต่ “ภายในพื้นที่” จากการศึกษาของ มทณ ยนต์ตัน (2562:42) ซึ่งทำการศึกษาพื้นที่โดยรอบอุทยานแห่งชาติ เขาใหญ่ และถนนสายสำคัญในพื้นที่ รวมถึงถนนพระราชต์ ถนนเขาใหญ่-วังน้ำเขียว และถนนผ่านศึกษา-กุดค้ำ อำเภopakช่อง จังหวัดนครราชสีมา ในช่วงระหว่าง พ.ศ.2543 ถึง พ.ศ.2558 และชี้ให้เห็นมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะการใช้ที่ดินอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่จากการเกษตรกรรมเพื่อยังชีพมาสู่การเกษตรเชิงพาณิชย์ และการเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่เกษตรกรรมเชิงพาณิชย์มาสู่การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ทั้งนี้ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีกลุ่มนายทุนจากภายนอกพื้นที่เป็นผู้ขับเคลื่อนสำคัญ

ในทางตรงกันข้ามพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นกลับมีจำนวนน้อยลง จากการศึกษาพื้นที่โดยรวมของตำบลหนองน้ำแดงตำบลหมูสี ตำบลพญาเย็น และตำบลปากช่อง ซึ่งมีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 388,635 ไร่ พื้นที่ป่ามีจำนวนลดลงจากร้อยละ 52.54 ของพื้นที่โดยรวมเป็นร้อยละ 51.84 ของพื้นที่โดยรวม แต่ในขณะเดียวกันพื้นที่ที่อยู่อาศัยของชุมชนกลับสูงขึ้นอย่างมากจากร้อยละ 6.02 เป็นร้อยละ 11.29 ของพื้นที่โดยรวม ซึ่งคิดเป็นการเพิ่มสูงขึ้นถึงร้อยละ 87.41 โดยกลุ่มทุนที่ได้รับประโยชน์ เช่น กลุ่มจตุตศ กลุ่มโบนันซ่า หรือกลุ่มธุรกิจอื่นๆ ที่ประกอบกิจการโรงแรม รีสอร์ท ร้านอาหาร หรือสถานที่ท่องเที่ยว (มทณ ยนต์ตัน, 2562:46) กล่าวได้ว่าทั้งการประกาศให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2505 ด้วยสาเหตุส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการพยายามปราบปรามการเคลื่อนไหวของขบวนการคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย และการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ใน พ.ศ.2548 ส่งผลต่อนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ การคมนาคม และการขยายตัวของความทันสมัย แต่ส่งผลกระทบทางลบต่อพื้นที่กลุ่มป่าเขาใหญ่

ตาราง 1 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ในตำบลปากช่อง พญาเย็น หนองน้ำแดง หมูสี

ประเภท	2543	2550	2554	2558
ชุมชน	6.02	9.96	10.34	11.29
เกษตรกรรม	48.86	33.85	33.60	32.56
ป่าไม้	52.54	52.25	51.88	51.84
แม่น้ำ	0.05	0.20	0.21	0.22
อื่นๆ	0.9	4.01	3.95	5.82
รวม	100	100	100	100

ที่มา มณฑล ยนต์คัน (2562: 46)

การขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกจึงไม่ได้เป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือไม่ได้เป็นการนำผู้คนออกมาเพื่อไม่ให้มีการรบกวนธรรมชาติ หรือรุกล้ำพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ดังที่กล่าวอ้างเท่านั้น หากแต่เป็นการทำเพื่อประโยชน์โดยอ้อมแก่กลุ่มทุน ดังนั้นเมื่อมีการแย่งยึดพื้นที่ทั้งนี้เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพยายามขึ้นทะเบียนกลุ่มป่าแก่ กระจ่างเป็นมรดกโลกอย่างรีบร้อนจึงยังคงมีประเด็นที่น่ากังวลใจทั้งต่อคนในพื้นที่และคน ภายนอก

ในการเคลื่อนไหวต่อสู้ของคนกะเหรี่ยงไม่ได้มีลักษณะเผชิญหน้าเท่านั้น หากแต่ยังมีการ ร้องเรียนโดยผ่านเจ้าหน้าที่รัฐ โดยประเด็นที่มีการเคลื่อนไหวเรียกร้องและร้องเรียนยังคงเป็น ประเด็นการกลับขึ้นไปอาศัยและทำกินบนพื้นที่ หรือการรักษาไว้ซึ่งลักษณะทางอัตลักษณ์และ วัฒนธรรมของคนกะเหรี่ยง อย่างไรก็ตาม การเรียกร้องและร้องเรียนนี้มีข้อจำกัดอย่างมาก แม้ว่า ทางหนึ่งจะเป็นการลดความตึงเครียดขัดแย้งโดยตรงกับเจ้าหน้าที่รัฐลง แต่การร้องเรียนของกลุ่ม คนกะเหรี่ยงนั้นมีลักษณะสำคัญคือ การพยายามตัดทอน “ความเป็นการเมือง” (depoliticized) ระดับชาติออกไป เพราะเชื่อว่าหากวิพากษ์วิจารณ์การเมืองระดับชาติคนชาติพันธุ์จะถูกเพ่งเล็ง และ ทำให้ความหวังนั้นริบหรี่ลงไป ดังนั้นจะพิจารณาได้ว่าเครือข่ายกิจกรรมจำนวนมาก ซึ่งเคลื่อนไหว เพื่อกลุ่มชาติพันธุ์บางกลอนั้นจะไม่กล่าวถึงการเมืองระดับชาติ (นิรันดร์ พงษ์เทพ, สัมภาษณ์, 22 สิงหาคม 2564 และพฤ โอโคเชา, สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม 2564) นอกจากนี้ กลุ่มที่เคลื่อนไหวเพื่อ คนชาติพันธุ์บางกลอน ยังทำการยื่นร้องเรียนกับนักการเมือง แม้ว่านักการเมืองเหล่านั้นจะถูก วิพากษ์วิจารณ์อย่างมากในระดับชาติ เช่น ร้อยเอกธรรมนัส พรหมเผ่า และนายสิระ เจนจาคะ การ พยายามลดทอนความเป็นการเมืองออกจากประเด็นสิ่งแวดล้อมนี้ แท้จริงแล้วน่าสนใจว่าแท้จริง แล้วเป็นไปได้หรือไม่ แต่ทว่ามีความชัดเจนว่า ส่วนหนึ่งเกิดการบั่นทอนการผนีกกำลังระหว่างกลุ่ม

เคลื่อนไหวกิจกรรมจำนวนมากที่สนใจการเมืองโดยรวม ซึ่งไม่สามารถเข้ามาเคลื่อนไหวประเด็น
แก่กระงานได้อย่างเต็มที่

6.2 กรณีพื้นที่หนองตาแต้ม

การต่อสู้กับรัฐในกรณีบ้านวังวน ตำบลหนองตาแต้ม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ นั้นสามารถ
อธิบายได้ 2 แนวทางกว้างๆ ได้แก่ **แนวทางแรก** การต่อสู้ทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม
และ**แนวทางที่สอง** การจัดกิจกรรมรณรงค์การใช้พลังงานอื่น

6.2.1. การต่อสู้ทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

นับตั้งแต่เกิดกรณีพิพาทระหว่างชาวบ้านวังวนกับหน่วยราชการจำนวนมาก โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งกับกองทัพบกโดยค่ายธนะรัชต์นั้น ชาวบ้านใช้วิธีการต่างๆ ในการต่อสู้และต่อรองเพื่อให้มี
โอกาสในการได้กรรมสิทธิ์ในที่ดิน การได้ครอบครองที่ดิน หรือเพียงแค่การได้ใช้ไฟฟ้าเท่านั้น
ทั้งนี้ในช่วงเริ่มแรกของการต่อสู้นั้น ชาวบ้านเริ่มจากการยื่นเรื่องร้องเรียนไปที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ต่างๆ เริ่มจากกรมธนารักษ์ กองทัพบก ผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ นายกองค้การบริหาร
ส่วนตำบลหนองตาแต้ม การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค และการประสานส่วนภูมิภาค เพื่อขอให้มีการติดตั้ง
สายไฟฟ้าและน้ำประปา

อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมาหน่วยงานเหล่านี้ต่างก็เพิกเฉยทั้งสิ้น ด้วยเหตุผลสำคัญอีกส่วน
หนึ่งเนื่องมาจากการที่ชาวบ้านได้รับผลกระทบจำนวนมาก เช่น การเสียโอกาสในชีวิต เสียโอกาส
ด้านการศึกษา ขาดโอกาสในการรับข้อมูลข่าวสาร ชาวบ้านมีต้นทุนในการทำเกษตร ขาดสุขอนามัย
ขาดความเสมอภาคและเท่าเทียมกันในทางกฎหมายและสังคมความเป็นอยู่ ด้วยเหตุดังกล่าวนำมา
ซึ่งการนำคดีขึ้นฟ้องต่อศาลปกครอง การต่อสู้ทางศาลนี้ นำโดยนางจินดา ฤกษ์ชินบุตร ซึ่งได้ทำการ
ฟ้องกรมธนารักษ์ กองทัพบก ผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ นายกองค้การบริหารส่วนตำบล
หนองตาแต้ม การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค และการประสานส่วนภูมิภาคต่อศาลปกครอง โดยศาลปกครอง
ชั้นต้น ในคดีหมายเลขแดงที่ อ.813/2556 ซึ่งศาลปกครองชั้นต้นตัดสินให้ชาวบ้านวังวนเป็นผู้ชนะ
โดยรัฐและหน่วยงานต่างๆ ที่ถูกฟ้องนั้นต้องทำการติดตั้งและเดินสายไฟฟ้าให้ประชาชน

แต่ทว่าหน่วยงานของรัฐจำนวนมากนำโดยกองทัพบก ได้ทำการอุทธรณ์ไปยังศาลปกครอง
สูงสุด ซึ่งศาลปกครองสูงสุดได้มีการเปลี่ยนคำตัดสิน คดีหมายเลขคำที่ อ.651/2553 ลงวันที่ 25
พฤศจิกายน 2556 ให้รัฐเป็นผู้ชนะ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ความมั่นคง รัฐจึงไม่ต้อง
ดำเนินการติดตั้งสายไฟฟ้า และประชาชนยังไม่มีโอกาสใช้ไฟฟ้า (คดีศาลปกครองกลาง, 2556)
ดังที่ผู้ให้ข้อมูลถ่ายทอดด้วยตนเองว่า

“ปัญหาที่ทางชุมชนไม่ได้ใช้ไฟฟ้า พื้นที่ที่เป็นของส่วนกลางทหารราบ แล้วหมู่บ้านเราเคยยื่นฟ้องสิทธิประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ ศาลตัดสินให้เราชนะ แต่ทางทหารยื่นอุทธรณ์ เขาอ้างความมั่นคง เราเลยไม่ได้รับการดูแลเรื่องไฟฟ้า” (ชุมพล เหมือนอ่วม, สัมภาษณ์, 12 สิงหาคม 2564)

แม้ว่าการต่อสู้ของชาวบ้านในกรณีหมู่บ้านวังวนยังสะท้อนถึงปรากฏการณ์ในสังคมไทย ซึ่งพบเห็นไม่บ่อยนัก ทั้งการไม่สามารถเข้าถึงการใช้ไฟฟ้า หรือการที่ชาวบ้านยึดอึดคับข้องใจ จนกระทั่งฟ้องต่อหน่วยงานที่มีอำนาจสูงกว่ามากอย่างกองทัพต่อศาลปกครอง เนื่องจากความต้องการความเสมอภาคในการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานด้วย แต่ทว่าคำตัดสินของศาล ซึ่งชาวบ้านเป็นฝ่ายแพ้คดี ส่งผลในการขยับทอนความเข้มแข็งและประสิทธิภาพของการต่อสู้ของชาวบ้านอย่างมาก ชาวบ้านหลายคนเริ่มหมดความหวัง และล้มเลิกการต่อสู้ไป

6.2.2. การจัดกิจกรรมใช้พลังงานอื่น

แนวทางการต่อสู้ของชาวบ้านผู้ถูกแย่งยึดที่ดินอีกประการหนึ่งคือ การเคลื่อนไหวโดยการจัดกิจกรรมทางด้านการใช้พลังงานอื่น โดยมีการรวมตัวกันในการจัดตั้งกลุ่มและเครือข่าย ความร่วมมือ และแนวร่วม เพื่อทำการช่วยเหลือทางด้านพลังงาน โดยเครือข่ายที่ชัดเจนที่สุดคือ “ศูนย์พลังงานพึ่งพาตนเอง” ซึ่งมีนายชุมพล เหมือนอ่วมเป็นผู้ดูแล ศูนย์นี้มีหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือและดูแลชาวบ้านให้สามารถใช้ไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ได้ จัดหาอุปกรณ์ และซ่อมแซมอุปกรณ์พลังงานแสงอาทิตย์ การสร้างศูนย์และการสร้างเครือข่ายดังกล่าวประสบความสำเร็จในระดับเป็นที่น่าพอใจสำหรับผู้ที่มีส่วนร่วม เป็นที่รู้จักของคนในพื้นที่และคนภายนอก ดังที่จะพิจารณาได้จากกรณีที่มีกลุ่มคนเข้ามาดูงานเป็นจำนวนมากทั้งหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชน หน่วยงานวิชาการ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การต่อสู้ของชาวบ้านวังวนเดินทางมาถึงช่วงที่ชาวบ้านหลายคนเริ่มหมดกำลังใจในการต่อสู้ และล้มเลิกความหวังในการที่จะได้มีไฟฟ้าใช้ ทั้งนี้เนื่องมาจากการต่อสู้กับอำนาจของรัฐ ซึ่งต้องใช้ทรัพยากรทั้งเวลาและงบประมาณอย่างมหาศาล โดยชาวบ้านทุกหลังคาเรือนต้องประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงดูตนเองและครอบครัว ภายหลังจากที่มีการทดลองใช้พลังงานแสงอาทิตย์ ประกอบกับคำตัดสินของศาลปกครอง ชาวบ้านจึงหันเหความสนใจไม่ต่อสู้เรียกร้องในการใช้ไฟฟ้า ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐต้องจัดหาให้ นอกจากนี้ การเริ่มยุติการต่อสู้เรียกร้องนำมาซึ่งนัยคิดยอมจำนนต่อการไม่มีสิทธิเข้าถึงโครงสร้างสาธารณะขั้นพื้นฐาน พลังงานแสงอาทิตย์เป็นหลัก และล้มเลิกความตั้งใจในการใช้ไฟฟ้าของรัฐ ผู้ที่เป็นตัวแทนในการแสดงทัศนะเช่นนี้คือ ชุมพล เหมือนอ่วม ดังข้อความที่กล่าวเพื่อสนับสนุนแนวคิดตนเองว่า

“ทางหมู่บ้านเคาร์พลิตธิในการตัดสินใจของศาล เราก็หาช่องทางที่ให้ชาวบ้านมีไฟฟ้าใช้ พอชาวบ้านมีไฟฟ้าใช้แล้วหันไปพึ่งโซลาร์เซลล์ ก่อนหน้านี้มีรัฐบาลทักษิณ เขาเอาพลังงานแสงอาทิตย์หรือโซลาร์เซลล์มาให้หมู่บ้านเราใช้ แต่เขาไม่ได้บอกวิธีการดูแลรักษาว่ามันมีการรักษาเป็นอย่างไรบ้าง สักประมาณ 3-4 ปี หมดสภาพไป การดูแลแบตเตอรี่มันไม่ดีเท่าที่ควร มันหมดอายุไปก่อนที่เราพึ่งประสงค์ที่จะได้ใช้ พอศาลตัดสินเสร็จแล้ว เขาก็เข้ามาในหมู่บ้านทำประชาคมว่าเราจะเอาโซลาร์เซลล์มาทำอย่างไรให้ได้เกิดประโยชน์สูงสุด ลูกเล็กไม่ใช่คนในพื้นที่ ไม่ได้ย้ายมา แต่ลูกเล็กเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน 20 กว่าปีแล้ว เพราะมาอยู่กับครอบครัว ลูกเล็กได้เป็นตัวแทนของภรรยาเข้าไปฟัง ลูกเล็กก็มองว่าแผงที่เอามาตากแดดจะใช้ไฟได้อย่างไร ลูกเล็กได้ไปฝึกอบรมที่หมู่บ้านป่าเต็ง แก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ลูกเล็กมองว่าพลังงานแสงอาทิตย์ใช้ได้จริง จากที่เราไม่รู้อะไรเลย ลูกเล็กจึงมาปรึกษากับชาวบ้านว่าเราต้องหาวิธีทำแผงโซลาร์เซลล์ที่มันเสื่อมสภาพไปแล้วกลับมาใช้ได้ ทาง อบต.ส่งทีมช่างไปที่ป่าเต็ง ไปเรียนรู้กับการดูแลรักษา การซ่อมแซมให้กลับมาเป็นแบบเดิม อยู่มา 10 กว่าท่านก็เหลือ 2-3 ท่าน เพราะมันไม่มีประโยชน์อะไรกับหมู่บ้าน เพราะ 1.หมู่บ้านของเรายากจนอยู่แล้ว เราจะไปเรียกร้องค่าช่างก็ไม่กล้าไปเรียกร้อง ลูกเล็กเคยไปทำกับพีเบิร์ต ชงไชย ซึ่งสิ่งที่ทำร่วมกันนี้ไม่ได้หวังผลกำไรแต่เพียงต้องการให้คนในหมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้เหมือนกับคนอื่นเขา จากวันนั้นจนถึงวันนี้ ลูกเล็กยังดูแลลูกบ้านอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ถ้าใครอุปกรณ์เสียส่งมาให้ลูกเล็กซ่อมให้ฟรีแต่ค่าอะไหล่ต้องออกเงินเอง” (ชุมพล เหมือนอ่วม, สัมภาษณ์, 12 สิงหาคม 2564)

ในการชี้ว่า “พลังงานแสงอาทิตย์ใช้ได้จริง” จึงยังนำมาซึ่งวิธีการพยายามยึดติดกับระบบพลังงานทดแทนด้วยแสงอาทิตย์ เช่น การเชิญชวนการลงทุน การพัฒนาประสิทธิภาพ หรือการบำรุงรักษา ซึ่งล้วนแต่เป็นวิธีการที่ใช้งบประมาณ ทรัพยากร และเวลา ทั้งนี้ส่วนมากมีชาวบ้านและครัวเรือนเป็นผู้แบกรับ ดังที่ชุมพล เหมือนอ่วม กล่าวเพิ่มอีกว่า

“ถ้าคนมีทุน เราใช้ระบบเปิด ถ้าระบบปิดจะต้องมีแบตเตอรี่เข้ามาร่วม แต่ถ้าเป็นระบบที่ใช้พลังงานแสงอาทิตย์ 80% ส่วนอีก 20% เรามาใช้ไฟฟ้าปกติ ในความคิดของลูกเล็กมองว่ารัฐแค่มาจ่ายเงินทำให้ธนาคารออมสินหรือ ธกส. ทำโครงการมาแล้วมีเงินให้ชาวบ้านกู้มาผลิตไฟฟ้าตรงนี้แล้วให้ทางการไฟฟ้ารับรองคุณภาพ ไม่จำเป็นต้องให้การไฟฟ้าจ่ายไฟฟ้าแบบปกติก็ได้ ทุกวันนี้เราใช้ไฟฟ้าเพิ่มขึ้น แต่โรงงานไฟฟ้าไม่มี สร้างไม่ได้ ทำไมไม่หันมาใช้โซลาร์เซลล์ เช่น บ้านลูกเล็กใช้ไฟฟ้า 15% ที่เหลือเป็นโซลาร์เซลล์ทั้งหมด ไฟฟ้าเข้าไปถึงชุมชนแค่ 4 หลัง ส่วนที่อื่นใช้โซลาร์เซลล์แบบ 100% เลย การใช้โซลาร์เซลล์จะฝึกให้คนรู้จักประหยัด ถ้าเราใช้ไฟฟ้าเราก็ซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้ามาให้คนใช้อย่างเดียว พอสิ้นเดือนก็รู้แล้วว่าไฟฟ้าแพง แต่ถ้าเป็นระบบโซลาร์เซลล์ เรารู้อยู่แล้วว่าเราควรใช้ไฟฟ้า

เท่าไร แล้ววันหนึ่งใช้ได้กี่ชั่วโมง ตรงไหนสมควรใช้หรือไม่สมควรใช้ เป็นการประหยัด หรือที่เรียกว่าเศรษฐกิจพอเพียง ลุงเคยไปพูดเรื่องพลังงานแสงอาทิตย์ที่โรงไฟฟ้าทับสะแก พอไปพูดเรื่องนี้แล้วเขาต้องการผลิตไฟขาย แต่ถ้าเราใช้พลังงานแสงอาทิตย์กันหมด เขาก็ขาดรายได้ เราต้องเอาความจริงมาตีแผ่ให้ชาวบ้านฟัง อำเภอทับสะแก การที่เราใช้ไฟฟ้ากับพลังงานแสงอาทิตย์มันแตกต่างกัน” (ชุมพล เหมือนอ่วม, สัมภาษณ์, 12 สิงหาคม 2564)

จากคำอธิบายของชุมพล เหมือนอ่วม ดูเหมือนว่าประเด็นที่สำคัญสำหรับเขาคือ การได้เรียนรู้เกี่ยวกับการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ แม้จะไม่มีไฟฟ้าแต่ยังสามารถใช้พลังงานแสงอาทิตย์ การได้ใช้ไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์ แม้จะไม่มีไฟฟ้าเป็นการเบี่ยงเบนประเด็นอย่างมากจากประเด็นที่ว่า รัฐมีหน้าที่ในการจัดหาโครงสร้างขั้นพื้นฐานให้กับประชาชน กลับกลายเป็นการที่รัฐเสมือนสร้างการเน้นย้ำว่า ประชาชนไม่ควรเรียกร้องจากรัฐ ประชาชนควรใช้พลังงานแสงอาทิตย์ทดแทน เพราะประชาชนจะได้รู้จักประหยัดพลังงาน

นอกจากนี้ หลังจากการอธิบายอย่างยาวนานของผู้ให้ข้อมูลแล้ว เมื่อถามว่า “คุณลองมองว่ามีทางเลือกที่ดีกว่านี้ไหมเกี่ยวกับการจัดการของภาครัฐหรือคนในชุมชนเกี่ยวกับเรื่องของไฟฟ้าหรือไม่?” ผู้ให้ข้อมูลตอบว่า

“ตำบลหนองตาเต๋ม มี อบต. อยู่ทุกพื้นที่ มี 12 หมู่บ้านแล้วก็มี อบต. อยู่ทั้งหมด 12 คน ถ้าเราไม่พึ่งตนเองเราก็กู้หลังถอยหลังไปเรื่อยๆ แต่ถ้าเรามาพึ่งพลังงานแสงอาทิตย์คือเรามาพึ่งตนเองเราจะมีโอกาสไปข้างหน้าได้ อยากให้ภาครัฐเข้ามาให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มากขึ้นในด้านการสนับสนุนให้ใช้พลังงานแสงอาทิตย์” (ชุมพล เหมือนอ่วม, สัมภาษณ์, 12 สิงหาคม 2564)

ภาพที่ 19 ทางเข้าศูนย์เรียนรู้พลังงานพึ่งตนเอง © ขจรศักดิ์ สิทธิ

การพยายามเรียนรู้ที่จะใช้พลังงานแสงอาทิตย์นี้ไม่ได้เป็นไปได้โดยมีแอมมตั้งคำถามหรือแอมมเชิงวิพากษ์ กล่าวคือการคิดว่าเมื่อไม่มีไฟฟ้าใช้ยังสามารถใช้พลังงานแสงอาทิตย์เป็นการปิดกั้นโอกาสที่ชาวบ้านจะต่อสู้ต่อรองกับรัฐเพื่อให้ได้มาซึ่ง สิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนไทย และโอกาสในการใช้ไฟฟ้าอย่างแท้จริง การมองสถานการณ์และบริบทของบ้านวังวนเช่นนี้จึงเป็นการไปสนับสนุนสิ่งที่รัฐกำลังดำเนินการ ทั้งระดับพื้นที่และระดับมหภาค ทั้งนี้ควรกล่าวด้วยว่าชาวบ้านวังวนมีสิทธิเรียกร้องสิทธิในการใช้พลังงานไฟฟ้า และชุมพล เหมือนอ่วมเองมีบ้านอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านข้างเคียงและไม่ได้มีบ้านเลขที่อยู่ในหมู่ที่ 8 ทั้งนี้ชุมพลยังสามารถใช้ไฟฟ้าปกติได้ แต่ใช้ไฟฟ้าไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ เนื่องจากทำหน้าที่เป็นศูนย์ในการเรียนรู้เกี่ยวกับพลังงานแสงอาทิตย์ของหมู่บ้านวังวน ในแง่นี้ในอนาคตมีความเป็นไปได้ว่า เมื่อชาวบ้านพัฒนาระบบพลังงานแสงอาทิตย์ได้สมบูรณ์แล้ว รัฐอาจจะอธิบายว่าชาวบ้านมีพลังงานแสงอาทิตย์ใช้แล้ว ดังนั้นไฟฟ้าไม่จำเป็น

ชาวบ้านวังวนใช้วิธีการต่อสู้ด้วยกฎหมาย โดยการยื่นฟ้องหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรม แต่ทว่าหน่วยงานต่างๆ เพิกเฉย โดยเฉพาะค่ายธนระริชต์ ต่อศาลปกครอง โดยศาลปกครองชั้นต้นได้มีคำพิพากษาตัดสินว่าประชาชนในพื้นที่มีสิทธิในการได้รับการบริการขั้นพื้นฐาน ซึ่งหมายถึงสิทธิในการได้รับการให้บริการไฟฟ้าอันเป็นกิจการสาธารณะจากรัฐ แต่ทว่าศาลปกครองสูงสุดเปลี่ยนคำตัดสิน โดยชี้ว่าที่ดินดังกล่าวเป็นที่ราชพัสดุและอยู่ในความควบคุมของศูนย์การทหารราบค่าย ธนระริชต์ ซึ่งรัฐไม่อนุญาตในการเดินสายไฟฟ้าผ่าน ในกรณีบ้านวังวนนี้ชาวบ้านยังมีการจัดกิจกรรม โดยการสร้างศูนย์พลังงานพึ่งพาตนเอง โดยมีการให้คำแนะนำ และความช่วยเหลือส่งผลให้ประชาชนต้องอยู่ในความมืดมิดต่อไป และรัฐหันมาสนับสนุนการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ทดแทน

การที่รัฐพยายามสนับสนุนและส่งเสริมให้ชาวบ้านใช้พลังงานแสงอาทิตย์นี้ ทำให้การใช้ “พลังงานทางเลือก” หรือ “พลังงานทดแทน” ของใครหลายคน กลายมาเป็น “พลังงานบังคับ” หรือ “พลังงานหลัก” ในแง่ที่เป็นพลังงานที่ไม่มีให้เลือกรัก นอกจากนี้การที่รัฐพยายามรณรงค์ให้ชาวบ้านหมู่บ้านวังวนใช้พลังงานแสงอาทิตย์ เพื่อเป็นการชั่วคราว (exception) เพื่อทดแทนการใช้ไฟฟ้าของชาวบ้าน กลับกลายเป็นการที่ชาวบ้านต้องอยู่ในสภาวะอันตราย การใช้พลังงานแสงอาทิตย์ของชาวบ้านไม่ใช่การใช้พลังงานทางเลือกหรือพลังงานทดแทน หากแต่เป็นการใช้ “พลังงานชดเชย” เนื่องจากหากเป็นพลังงานทางเลือกหรือเป็นพลังงานทดแทนนั่นคือ การที่ชาวบ้านมีโอกาสได้เลือกจากตัวเลือกทางพลังงานที่มากกว่าหนึ่งอย่าง แต่ทว่าในกรณีนี้ชาวบ้านจำเป็นต้องใช้พลังงานแสงอาทิตย์ในฐานะพลังงานชดเชยที่พวกเขาต้องอยู่กับความมืดมิด การที่พื้นที่ที่ได้รับ

รางวัลจำนวนมากนี้ ยังเป็นการยี่ดระยะที่รัฐจะทำการพิจารณาสิทธิในการใช้สาธารณูปโภคไฟฟ้าให้กับคนในพื้นที่ยาวออกไป ซึ่งรวมถึงระยะเวลาที่คนในหมู่บ้านจะได้ใช้ไฟฟ้า ในลักษณะที่ประชาชนไทยจะได้ใช้ จึงถูกยี่ดระยะเวลาออกไปนานมากยิ่งขึ้น กล่าวอีกทางหนึ่ง การใช้พลังงานแสงอาทิตย์ของชาวบ้านจึงเป็นเสมือนการสะท้อนถึงชัยชนะของรัฐ ทั้งในการยึดคืนที่ดิน การปิดกั้น บิดเบือนที่มาและสาเหตุของปัญหาที่แท้จริงในพื้นที่แล้ว ยังเป็นเสมือนสิ่งสะท้อนถึงความพ่ายแพ้และทุกข์ยากของประชาชนในพื้นที่บ้านวังวน ตำบลหนองตาแต้ม

สรุป

บทที่ 6 นี้กล่าวถึงการต่อสู้ของชาวบ้านเพื่อสิทธิของตนเองซึ่งถูกกลืนจากการถูกแย่งยึดพื้นที่ บทนี้ชี้ให้เห็นว่า ในการต่อสู้ของผู้ได้รับผลกระทบของกรณีแก่งกระจานและหนองตาแต้มนั้น ไม่ได้มีลักษณะมุ่งเผชิญหน้า (confrontation) ซึ่งจะก่อให้เกิดการปะทะหรือใช้ความรุนแรงระหว่างฝ่ายรัฐและฝ่ายชาวบ้าน การที่ชาวบ้านหลีกเลี่ยงการมุ่งเผชิญหน้า จึงเป็นการลดโอกาสที่จะต้องเผชิญกับความรุนแรง ในกรณีแก่งกระจานนั้น กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงแก่งกระจานใช้การต่อสู้ทั้งด้วยกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรม (activism) ต่างๆ เช่น การประท้วง การรณรงค์ และการต่อสู้รูปแบบต่างๆ โดยการสร้างความร่วมมือกับเครือข่าย แนวร่วม และพันธมิตรจำนวนมาก เช่น ภาควิชา Save บางกลอย ศูนย์ทนายเพื่อสิทธิชุมชน และมูลนิธิผสานวัฒนธรรม เป็นต้น ขณะที่ในกรณีบ้านวังวน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในการต่อสู้ของชาวบ้านนั้น เริ่มจากการร้องเรียน และได้แย้งการอ้างความมั่นคงของรัฐ โดยการเรียกร้องกรรมสิทธิ์ในที่ดินคืน รวมถึงสิทธิในการใช้ไฟฟ้า โดยการต่อสู้ทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

ในแง่มุมหนึ่งแล้วการที่ชาวบ้านหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าเป็นการสนับสนุนข้อถกเถียงของเจมส์ ซี สก็อต (James C. Scott) ที่ชี้ให้เห็นว่า วิธีการต่อสู้ของคนตัวเล็กตัวน้อย หรือกลุ่มคนที่เขาเรียกว่า “ผู้อ่อนแอ” นั้น ไม่ได้ยึดแนวทางการต่อสู้แบบเผชิญหน้าที่มีลักษณะขนาดใหญ่ เช่น การปฏิวัติ การกบฏ หรือการจลาจล แต่เป็นการต่อสู้ในระดับเล็กและเกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน (everyday politics) นอกจากนี้ ในกรณีแก่งกระจานนั้น การร่วมผลิตชุดความรู้ซึ่งปรากฏขึ้นในแง่ที่ชาวบ้านไม่ได้ เป็นเพียงฝ่ายที่รอรับการกระทำจากฝ่ายที่มีอำนาจมากกว่าเท่านั้น หรือเป็นการแสดงให้เห็นว่าการรับเอาของคนกะเหรี่ยงดังกล่าว ไม่ได้เป็นการรับแบบเชื่องๆ (docile) เท่านั้น หากแต่ว่าพวกเขายังเข้าไปร่วมในการรับเอาวาทกรรมบางประการเกี่ยวกับคนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เช่น มุมมองที่ว่าคนกะเหรี่ยงเป็นคนดูแลป่าไม่ได้ทำลายป่า คนกะเหรี่ยงอยู่กับธรรมชาติ

อย่างไรก็ตาม ในกรณีแก่งกระจานแม้ว่าชาวกะเหรี่ยงจะอาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวมาก่อน การประกาศของรัฐ แต่ทว่าเผชิญกับอุปสรรคในการต่อสู้กับอำนาจและโครงสร้างรัฐที่ใหญ่โตกว่า

มากได้ ดังนั้นในการต่อสู้จึงประสบปัญหาต่างๆ จำนวนมาก ตั้งแต่การจับกุมคุมขัง ซึ่งส่งผลต่อการ
ต้องใช้ต้นทุนจำนวนมากทั้งเวลาและทรัพยากรอื่นๆ ซึ่งเป็นการบั่นทอนลดทอนความเข้มแข็งของ
การต่อสู้ของคนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ขณะที่ในกรณีหนองตาแต้ม ชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมใน
การร่วมผลิตชุดความรู้ความเชื่อเกี่ยวกับการใช้พลังงานของรัฐตลอดจนภาพตัวแทน ลักษณะของ
ชาวบ้าน และความจำเป็นต้องรักษาพื้นที่ด้วยเหตุผลความมั่นคงเอาไว้ ชาวบ้านต้องเป็นผู้ที่เสียสละ
ประโยชน์ส่วนบุคคล โดยเฉพาะการยินยอมไม่เรียกร้องการใช้ไฟฟ้า และใช้พลังงานแสงอาทิตย์
เพื่อชดเชยโอกาสในการใช้ไฟฟ้าปกติ ในแง่การต่อสู้ของชาวบ้านในพื้นที่หนองตาแต้มจึงถูกบั่น
ทอนพลังข้อต่อสู้เรียกร้องลงไปอย่างมาก

